

Sumonyi Zoltán

Mariska néni a Stanfordon

1984. június 9-én délelőtt negyedtizenkettőre várt Ms. Monica Frenkel stúdióvezető Palo Altoba, a Stanford Egyetem Szlavista Stúdiójába. Azt, hogy szlavistaként mindjárt oroszul kezdte a beszélgetést, valahogy természetesnek éreztem, pedig féltucat egyéb szláv nyelven is megszólíthatott volna, annál is inkább, mert már az elején elmondta, hogy ő lengyel, de most éppen Bulgakovról tart előadást az egyik nyári kurzuson.

Hanem amikor ebéd után átkísértek a Green Libraryba, s a könyvtár Kelet-Európai részlegének a vezetője is azzal kezdte, hogy beszéljünk inkább oroszul, akkor már kezdtem értetlenkedni. Kelet-Európában nem csak oroszul beszélnek, és nem is csak valamelyik szláv nyelven! Kezdhette volna albánul, magyarul vagy románul is, de nem, méghozzá azzal a moszkvai nőkre jellemző „cokánnyéval” beszélt – a tyé helyett cét mondanak – és erősen felgyorsított tempóval, amivel mintha csak próbára akarják tenni az idegent, hogy valóban érti-e őket. De mielőtt megkérdezhettem volna, hogy hol tanult meg így oroszul, és honnan tudja, hogy orosz szakos voltam az egyetemen, már betessékelt a könyvtárterembe, és mutogatta ritka gyűjteményüket. Tizenkilencedik századi kiadású Gyerzsavin-, Dosztojevszkij-, Puskin-, Gogol-, Turgenyev-, Tolsztoj- és kötetek kígyóztak a polcokon. Azután következtek a bolgárok, szerbek, horvátok, csehek, lengyelek folyosói, s közöttük egy magyar állványsor! Első kiadású báró Jósika-, báró Eötvös-, báró Kemény-, Jókai-, Mikszáth-, Herczeg Ferenc-kötetek! De itt véget is ért a magyar irodalom története. Éppen megkérdeztem volna, hogy miért nincs más huszadik századi magyar költő, író a könyvtárunkban, amikor telefonhoz hívták.

– Elnézést, de amíg visszajövök, addig ezzel a *lady*vel is beszélgethet – mutatott a mellettünk lévő bokszban dolgozó, meghatározhatatlan korú, igen elegáns, őszes hölgyre.

Egy ideig szótlanul néztem a számomra még alig ismert számítógépes ténykedést: egy-egy író nevét írta ki a képernyőre, majd néhány másodperc múlva könyvcímek jelentek meg az illető írótól, s a címek mellett az is, hogy az Egyesült Államok területén mely könyvtárakban, hány példányban, s milyen nyelven találhatók. És ott volt a könyvek kódszáma is, amelyeken kikölcsönözhetők.

– Fantasztikus! – mondtam oroszul. – Mennyi idő alatt kaphatnám meg a Columbia Egyetem könyvtárából például ezt a Thomas Mann-kötetet, ha most megrendelném?

A hölgy csodálkozva nézett rám, a szemén láttam, hogy egyetlen szót se értett az egészből. Akkor miért mondta a főnöknő, hogy vele is beszélgethetek? Akadozva váltottam angolra.

– Bocsásson meg, beszél ön oroszul?

– Oroszul?! Nem, sajnos nem! Angolul, németül, franciául, spanyolul és magyarul beszélek, de oroszul nem.

– Magyarul?! De hisz ez nagyszerű! Én magyar vagyok!

– Igen? Én is.

Ezeket már mindketten anyanyelvünkön mondtuk, mégis akadozva indult a beszélgetés.

– Hát, ha maga a kultúra területén dolgozik, akkor bizonyosan hallotta már az édesapám nevét, aki az ostrom előtt egyik jeles képviselője volt a magyar kulturális életnek – mondta, és fürkészve nézte az arcomat. Úristen, ki lehet az, gondoltam. Hóman Bálint? Szekfű Gyula? Klebelsberg Kúnó? Esetleg valamelyik író, vagy más művész?

– Bocsásson meg, de hogy hívták az édesapját?

– Villány Lajos.

Villáni... Villáni... ismétелgettem magamban. Semmi. Még csak nem is ismerős a név. Azaz.. azaz, agyamnak valamely háborítatlan piciny zugából mintha mégiscsak jelentkezne valami, valami halvány jelzés, amelyet kereken húsz évig semmiféle impulzus nem aktivizált.

– Csak nem báró Villány Lajos, az egykori római nagykövetünk?

Az idősödő finom hölgy arcán megbocsátó és elégedett mosolyféle suhant át.

– Igen, ő volt. Tehát maga ezt is tudja?

De erre nem válaszoltam azonnal, hanem ha már ilyen hihetetlenül beletrafáltam valamibe, akkor végig játszom ezt a játékot, gondoltam, egy kicsit elkápráztatom Villány bárókisasszonyt.

– Ó, kedves baronesse, hiszen én azt is tudom, hogy amikor 1942-ben eljegyezte önt Jimmyke, a budapesti amerikai nagykövetség kultúr-tanácsosa, akkor Jimmyke egy kétezer pengős nercbundát ajándékozott a baronessenek.

Meredten nézett rám, egy-két másodpercig némán tátogott, aztán félig nyitva maradt a szája, s nyilván azt gondolta, hogy a Keleti Blokk legjobban képzett hírszerzőjével találkozott.

– De hát... hát... maga ezt honnan tudja?!

Egy kicsit még kivártam, majd megelégedve a hatással, és meg is sajnáltam, hisz kora szerint az anyám lehetett volna, végül kimondtam a varázsszót.

– Mariska nénitől. Vagyis Szabó Mariskától, aki egykor az önök szakácsnője volt.

Villány Mária arcán, mert ekkor már a keresztnévére is emlékeztem, ugyanazok az érzések viharzottak át, mint a nercbunda említésekor, csak ha lehet ilyet mondani, visszafelé, a vonásai kisimultak majd elernyedtek, a sírás határán az elérzékenyüléstől arca elvesztette eredeti formáját. Tétován felállt s a nyakamba borult.

– Mi van Máriával? Hát él még?

– Nem tudom. Sajnos, húsz éve láttam utoljára. Pontosan húsz éve, mert utolszor az esküvőm napján...

– Az esküvőn?! Hiszen én is az esküvőm napján láttam utoljára! De hát maga? Hogyan?

Az az igazság, hogy amikor még a számomra teljesen ismeretlen *Villányi* nevet ízlelgettem, akkor jelent meg szemem előtt a karikalábú, széle-hossza egy, alacsony öregasszony, apósoméék egykori szakácsnője. Fogalmazzunk szerényebben: a mindenes, az egyetlen háztartási alkalmazott. Ott lakott a nagy lakás cselédszobájában, a konyha mellett, onnan „karikázta” körül a régimódi lakást porszívóval, seprűvel, porronggyal; reggeli, ebéd, vacsora idején tálcákkal, edényekkel. Szája sarkában mindig a „meztlábas” Munkás cigarettával. „Tudja, Papp úr, amikor a báró úréknál... Tudja, Papp úr, amikor a Villányi baronesz...” Mindig így kezdte a beszélgetést, s innen ugrott be nekem a Villány név. „Tudja, Papp úr, amikor én a báró úrékkal Rómában laktam, s ha elmentünk a Józsi sofőrrel, meg a Julis kézilánnyal a piacra, az is kunmadarasi volt, na, én meg nem fogtam semmit, én csak válogattam, hát akkor visszafele mindig megálltunk a *Forró Róma* mellett, mert én úgy szerettem elnézni azokat a régi köveket.”

Mariska néni népetimológiai kiszólásairól volt híres. Az ő szemében – első perctől, hogy először megjelentem a családban – én voltam a nép, azazhogy ő meg én, velem bizalmas volt és közlékeny. Délután, ha uzsonnázott, behívott a szobájába, egyek vele egy falatot, s beszélgessünk. Csak sovány prágai sonkát evett kenyér nélkül, és pezsgőt ivott. „Hát szóval Papp úr elveszi a kisasszonyt? Akkor én felmondok a professzor úréknál. Tudja, Papp úr, nem azért, de a báró úréknál is felmondtam, amikor a baroneszt feleségül vette *Dzsinike*, az amerikai követ. Én azoknál is csak a baroneszt szerettem, ahogy itt csak a kisasszonyt. Tudja, Papp úr, amikor a baroneszt megkérte a *Dzsinike*, egy kétezer Pengő nercbundát vett neki ajándékba! Tudja, mennyi volt akkor kétezer Pengő?! Amikor havi kétszáz pengő fixszel, tetszik tudni... Papp úr mit vesz a kisasszonynak?”

2025. október 31.